

1918

DONES EN ACCIÓ

Com hem vist al final del capítol anterior, Juan José Rocha havia esdevingut el primer alcalde de Barcelona elegit democràticament, però en expirar el seu mandat, l'1 de gener de 1918, calgué elegir-ne un de nou. En aquesta ocasió, els regionalistes confiaven que s'imposés la seva majoria de regidors amb l'elecció del seu candidat, Antoni Martínez i Domingo, passat ja als rengles de la Lliga. Però els regidors liberals i conservadors tornaren a decantar el vot per imposar el candidat lerrouxista, Manuel Morales Pareja.

Morales era un personatge curiós, antic cantant d'òpera i tractant de vins, nebot d'Hermenegildo Giner de los Ríos, que se situava en un indefinit

L'Ajuntament de Barcelona el 1918, el primer any sencer amb alcalde elegit democràticament.

/ANC. AUTOR: ANTONI ROSAL I GRELON/

punt intermedi entre el sector culte que representava el seu oncle i el populisme descarnat de Lerroux. Vistes les referències, el seu mandat seria relativament llarg, un any i quatre mesos, i resultaria especialment mogut per les circumstàncies adverses que patia la ciutat.

Ira femenina

Entre els grans reptes, hi havia el de l'encariment descontrolat dels articles de primera necessitat, començant pel carbó, que havia arribat a un preu inassumible. El 9 de gener, els carboners es negaren a vendre el producte al preu establert per les autoritats i l'endemà es formà una manifestació davant de l'Ajuntament, per clamar contra els preus abusius de les subsistències. El fet més rellevant fou que la majoria dels manifestants eren dones, mestresses de casa que havien arribat al límit de la seva resistència.

Cal tenir en compte la consideració que la societat de l'època dispensava al col·lectiu femení. N'és una prova contundent un paràgraf pronunciat pel doctor José Gómez Ocaña, eminent científic i senador, en el curs d'una conferència sobre les conseqüències de la Gran Guerra, pronunciada amb gran èxit a l'Ateneu Barcelonès l'11 de gener de 1918:

Es un hecho que muchas de las funciones desempeñadas antes por los varones han sido encomendadas á mujeres. ¿Subsistirá esta competencia entre los dos sexos una vez se reintegren á la vida civil los combatientes? Esto constituiría una dificultad para el progreso. En casos especiales —de verdadera acepción— podrá la mujer desempeñar profesiones varoniles. Pero sus características fisiológicas, psíquicas, morales, la conducen naturalmente á la vida femenina, á desempeñar sus funciones de centro del hogar.

Precisament per defensar les seves llars, les dones barcelonines van adoptar una posició activa, amb una persistència mai vista fins aleshores.

El dia 12, moltes dones van abandonar les fàbriques on treballaven i es van llançar al carrer, amb un primer esclat de fúria adreçat contra cafès cantant i altres establiments de disbauxa, sovintejats per especuladors, nous rics, personatges misteriosos i professionals del sexe. Malgrat els acudits, no es tractava de sufragistes com les angleses, dones de l'alta societat liderades per

La pobresa s'havia estès pels barris ja deprimits, on les condicions de vida eren pèssimes, com al Raval, on les famílies obreres no disposaven de mitjans ni per posar el plat a taula. A la fotografia, el carrer dels Flassaders. /ANC. AUTOR: BRANGULÍ/

Nenes de la Casa de la Caritat de Barcelona durant una classe de dibuix. El 1918, les noies ja podien rebre formació artística, tot i que la temàtica estava limitada a les flors. /ANC. AUTOR: BRANGULÍ/

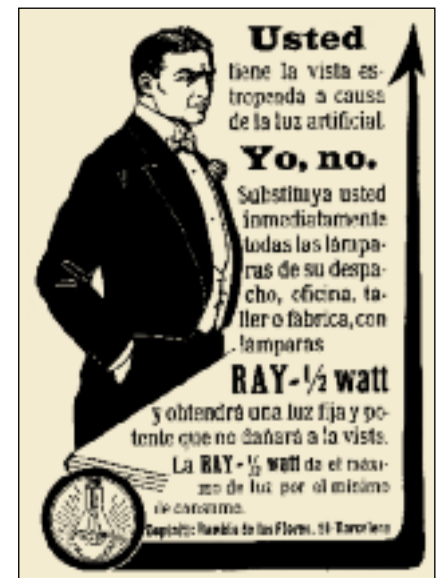
Emmeline Pankhurst que exigien el dret de vot, sinó obreres dels barris empobrits del Raval, l'ignominiós Districte Cinquè, de carrers com l'Arc del Teatre, Tàpies o Riereta, armades amb pancartes on es podia llegir *Abajo las subsistencias* i *Mujeres, todas á la calle a defenderse del hambre. Fuera los acaparadores. Poned remedio al mal, por humanidad. A la calle todas*.

Les manifestants aconseguiren ser rebudes a l'Ajuntament i el Govern Civil, per rebre respostes evasives i promeses dubtoses que no calmaren les revoltades.

Dones al carrer

El dia 15 de gener les protestes pujaren de to, amb la incorporació de grups de dones procedents de Sants, Hostafrancs i Gràcia que renunciaren a viatjar amb tramvia per desplaçar-se al centre i convidaren les dones que trobaven al seu pas a unir-se a la manifestació. A la plaça de Catalunya es donà el cas d'una parella que acabava de casar-se a l'església de Betlem i la núvia —segons narrà *La Vanguardia*—, *con el traje de desposada y la flor de azahar y todo, fué un buen rato formando parte de la manifestación, mientras el novio quedaba estupefacto al ver como le arrebatában á su mujer*.

Hi hagué assalts a forns de pa i botigues de queviures, es bolcaren i saquejaren carros de carbó i de bacallà, tot amanit amb les corresponents

LA VANGUARDIA, 21/1/1918

Miss Pankurst del Districte V, acudit publicat el 18 de gener de 1918 a *L'Esquella de la Torratxa*:
—*Vosaltres a casa!... A rentar els plats i a cuidar la mainada!*

accions policials, detencions, càrregues i corredisses que s'estengueren a tota la ciutat vella, especialment a la Rambla i els carrers que conduïen al Govern Civil, però també a l'Eixample i tots els barris obrers perifèrics. La revolta de les dones ja era general.

L'endemà, el dia 16, es consolidà la vaga femenina en fàbriques i tallers i es reproduïren els aldarulls, estesos arreu de la ciutat. Val a dir que la major part de la població comprenia i compartia la queixa, però en condemnava els excessos, raó per la qual des de l'Ajuntament es féu una crida a la moderació, acompanyada de mesures per reduir l'acaparament de subsistències per part d'especuladors, que retenien grans quantitats de blat, farina, carbó, verdures i hortalisses amb la finalitat de fer-ne pujar

el preu.

El dia 17 a la tarda, una comissió de dones organitzà un míting al solar on hi havia hagut el globus captiu, al Saló de Sant Joan, on es prohibí estrictament l'entrada d'homes. L'acte fou presidit per Josefa Beneit, propietària d'un taller de telers, i feren ús de la paraula una quinzena de dones, entre les quals Amàlia Alegre, que negà entre plors haver-se venut a les autoritats. Era el preu per haver intentat evitar robatoris.

Malgrat l'evident diversitat de criteris, les vaguistes reunides aconseguiren concretar les demandes en un document de tres punts, el primer dels quals demanava que els articles de primera necessitat recuperessin els preus d'abans de la guerra. També sol·licitaven una rebaixa del vint per cent del lloguer dels habitatges obrers i, finalment, la reincorporació de sis mil ferroviaris acomiadats, demandes que no serien satisfetes.

El dissabte dia 19, després que el conflicte arribés als mercats, Ramón Auñón y Villalón, marquès de Pilares, governador civil de la província, dictà un ban en què, abans que res, declarava:

Hago saber: Las circunstancias anormales por que atraviesa el mundo entero, España toda y consiguientemente la provincia de Barcelona exigen que inspirándose todos en el anhelo del bien público, ani-

Un grup de dones davant d'un forn de pa de l'Eixample, durant la vaga per l'encariment de les subsistències del mes de gener de 1918.

/ANC. AUTOR: JOSEP MARIA SAGARRA/

mados de espíritu de concordia y de ayuda recíproca aporte cada uno su buena voluntad y el sacrificio material que temporalmente pueda imponerse en espera de días más prósperos en que prudentemente puedan aminorar ó resarcirse de los daños que la necesidad les impone en estos momentos para todos difíciles.

Venia a continuació una sèrie de mesures que s'intuïen poc efectives, però la conclusió era clara: calia sacrificar-se i no fer mullader, que la situació ja era prou complicada.

No cal dir que no era la resposta esperada. Segons dades oficials, aquell mateix dia a Barcelona hi havia dues-centes tres fàbriques completament aturades —a més de moltes altres que només funcionaven parcialment— i les vaguistes superaven les vint-i-dues mil. En iniciar-se la setmana, el dilluns 21 de gener, les fàbriques tancades per la vaga ja eren dues-centes seixanta-cinc i el nombre encara s'incrementaria, incloent-hi centres fabrils de grans dimensions com l'Espanya Industrial o Can Batlló. L'episodi recordava el famós Rebombori del Pa de 1789.

Les forces de la policia i la Guàrdia Civil estaven completament desbordades, incapaces de mantenir l'ordre públic als carrers i els mercats. Les

LA VANGUARDIA, 13/3/1918

Secció de metralladores al pati del mercat de Sant Antoni, durant la vaga de dones del mes de gener de 1918. /ANC. AUTOR: BRANGULÍ/

LA VANGUARDIA, 15/5/1918

manifestacions se succeïen en tots els barris, sense coordinació aparent però amb una gran intensitat. El dia 22 es dissolgué sense contemplacions un nombros grup de dones que pretenien ser rebudes pel governador civil, sobrepasat pels esdeveniments, assetjat tant per les vaguistes com pels comerciants i els industrials afectats. El marquès de Pilares presentà la dimissió irrevocable i cedí el comandament al president de l'Audiència, Fernando de Prat, que s'hi negà en primera instància.

Mesures extremes

L'autoritat no solament no havia aturat el conflicte, sinó que el moviment havia adquirit un aire de revolta que podia derivar en una altra vaga general revolucionària. Els temors es confirmaren el 23 de gener, quan l'activista Lola Ferré, en un míting improvisat en un solar del costat de la Monumental, conclogué que havia arribat el moment que els homes s'afegissin a la protesta. La policia provà de detenir-la, però les reunides ho evitaren a base d'empentes i plantofades. Finalment, la dona sortí a pes de braços, victorejada per les assistents.

El missatge que les dones provaven de transmetre era senzill i fàcilment comprensible, com exclamava a crits una obrera enfilada dalt d'un banc de la plaça de Catalunya, en un discurs recollit per *L'Esquella de la Torratxa*:

Això no és cap manifestació política sinó fam i la fam no es mata més que amb carn o amb bales. I anirem a treure a les senyores dels seus pisos per a que vinguin amb nosaltres, perquè els hi farem recordar que elles, les reines, també en tenen de fills. I no voldrem homes. Mentre nosaltres lluitem, que cuidin ells de les criatures.

El dia 24 es reproduïren les manifestacions, els assalts i els enfrontaments, pràcticament a tots els barris de la ciutat i també en altres poblacions industrials, com l'Hospitalet de Llobregat o Badalona, per demostrar que la mobilització femenina no era un fet anecdòtic, que anava de debò, que no estaven disposades a deixar-ho córrer a canvi de promeses vagues.

Però això era tot el que estava decidit a cedir el Govern, que la matinda del 25 de gener declarà l'estat de guerra i la suspensió de les garanties constitucionals a la província de Barcelona, juntament amb el restabliment de

Vigilància al voltant d'un mercat, probablement el de Santa Mònica, amb motiu d'un conflicte social no identificat, però ben bé podria tractar-se de gener de 1918.

/ANC. AUTOR: JOSEP MARIA SAGARRA/

la censura prèvia. El capità general, José Barraquer, assumí el comandament de la província i desplegà l'exèrcit als indrets estratègics de la ciutat, dividida en cinc zones d'ocupació, juntament amb les forces d'ordre públic.

En aquestes circumstàncies, el dia 26 arribà el nou governador civil, González Rothwos, quan Barcelona recuperava la *normalitat*, imposada per la força de les armes. Les vaguistes s'anirien reincorporant als seus llocs de treball, però el malestar seguiria latent.

La reforma impossible

Ara el que tocava eren eleccions a Corts, fixades per al 24 de febrer, que s'esperava que fossin cabdals per redactar una nova Constitució. A Barcelona, la confrontació seria entre la candidatura de la Lliga, que esperava rendibilitzar la seva experiència ministerial, i la d'una coalició republicana que també incloïa candidats socialistes espanyols, com Francisco Largo Caballero, condemnat a cadena perpètua a causa de la vaga de 1917.

Els regionalistes s'endugueren la victòria a la ciutat, amb deu mil vots més que la candidatura d'esquerres, que només aconseguí col·locar dos can-

Les candidatures de l'Aliança d'Esquerres —formada per Hermenegildo Giner, Alejandro Lerroux, Marcel·lí Domingo, Francisco Largo Caballero i Joan Pich i Pon— i de la Lliga —amb Francesc Cambó, Albert Rusiñol, Pere Rahola, M. Morera i Narcís Batlle— comentades per dos ciutadans, segons una vinyeta de Picarol publicada a *L'Esquella de la Torratxa* el 22 de febrer de 1918:

—*Es veu que amb això de les candidatures passa al revés dels Toros.*

—*Què vols dir?*

—*Que diuen que "no hay quinto malo"... i mira, fixa-t'hi.*

Entre el 1918 i el 1919 es produí una mortífera pandèmia de grip, que rebé la qualificació d'*espanyola*. Com escrigué Màrius Aguilar a *L'Esquella de la Torratxa* del 27 de setembre de 1918: *Europa guerrejava. Dels camps convertits en ossaris i en canyets no sortia cap epidèmia, com si el Destí no volgués llençar damunt dels homes un nou torment. Però al món existia Espanya, i lo que no aconseguí el carnatge i la fam i els gasos asfixiants i les runes, ho promogué el poble neutral i mansoi.*

Les passes de grip eren un fet habitual, però en aquesta ocasió es produí una mutació, l'estiu de 1918, que enxampà la població mundial sense anticossos i la sumí en la pitjor mortandat del segle XX. De fet, els primers casos es detectaren en un campament militar dels Estats Units, raó per la qual es considerà injust que l'origen fos atribuït per la premsa a Espanya, tot i que estudis recents apunten la possibilitat d'una versió prèvia enregistrada en terra espanyola, concretament a Madrid. En tot cas, la censura establerta als països contendents impedí que la notícia fos difosa, per evitar la desmoralització, mentre que la premsa espanyola, per la seva condició de neutralitat, fou l'única que n'informà. A sota, una de les ambulàncies de la Creu Roja utilitzades a Barcelona per al transport de cadàvers. /ANC. AUTOR: BRANGULÍ/

didats —Largo Caballero i Marcel·lí Domingo— i cap de radical. El disgust dels republicans encara fou més gran pel resultat global a Catalunya, on la Lliga assolí vint-i-un escons, la xifra més alta mai assolida pel partit.

En el conjunt de l'Estat, però, la superioritat dels partits dinàstics fou aclaparadora, un resultat que tancava la porta a qualsevol vel·leïtat reformista. Això donà ales a moviments funcionaris que, com havien fet els militars amb les juntes de defensa, els proporcionarien beneficis particulars. Aquest fou el cas dels funcionaris de Correus i Telègrafs que, com els d'Hisenda, constituïren grups de pressió i organitzaren vagues, contestades pel Govern en funcions amb solucions militaristes: entre el 18 i el 25 de març, a Barcelona les cartes serien repartides per policies i soldats.

En aquestes circumstàncies, ningú no semblava disposat a formar govern. Alfons XIII fins i tot amenaçà d'abdicar si no s'arribava a una solució, que arribà el 22 de març en forma de gabinet de *concentració nacional*, presidit per Antoni Maura i amb Francesc Cambó com a ministre de Foment, que només duraria fins al 6 de novembre.

Grip, accidents i espies

El 7 d'abril es considerà que la situació era prou normalitzada com per aixecar l'estat de guerra i restablir les garanties constitucionals, però, per si faltava algun element indesitjable més, el 25 de maig es produïren a Barcelona els primers casos de la denominada *grip espanyola*, una pandèmia universal que acabaria amb la vida de cinquanta milions de persones arreu del món, cinc vegades més que les víctimes mortals de la Gran Guerra.

A Barcelona, l'epidèmia condicionaria l'estiu de manera dramàtica, per arribar a la màxima intensitat el mes d'octubre, quan se suspengueren les classes de la Universitat i molts teatres tancaren per evitar contagis. En el punt àlgid, s'arribaren a produir tres-centes setanta defuncions en un sol dia, i s'hagueren de mobilitzar les ambulàncies de la Creu Roja per recollir els cadàvers. Al final, a la ciutat s'enregistrarien més de cent-cinquanta mil afectats, amb mil cinc-cents cinquanta-quatre morts, segons xifres oficials.

La passa de grip seria motiu habitual de converses i també d'acudits, ja que la premsa satírica no s'estalviava cap motiu de crítica, en una ciutat sotmesa a greus problemes socials, però que també s'havia d'esgarriar per circumstàncies domèstiques ben previsibles, com el 7 de juny, quan dues apre-

nents de modista que, segons sembla, anaven distretes, van ser envestides per un tren al carrer de Balmes, entre els carrers d'Aragó i de València. Maria Capa, de catorze anys, resultà morta a l'acte, mentre que Concepció Martí, de divuit, quedà greument ferida. Veïns i transeünts van reaccionar amb fúria, van apedregar el comboi i, fins i tot, van bolcar un dels vagons, abans de ser dispersats per la policia a cavall.

En aquella Barcelona semblava difícil conservar la integritat física i, a més, no es guanyava per sorpreses. El 9 de juny es desvelà el motiu de la presència de submarins alemanys davant la costa catalana, així com l'atac al *Joaquín Mumbrú*, un vaixell mercant enfonsat el mes de gener quan navegava amb destinació al port de Barcelona, procedent dels Estats Units. Segons denuncià el diari *Solidaridad Obrera*, portaveu de la CNT, era conseqüència de les activitats de Manuel Bravo Portillo, el cap superior de la policia barcelonina, molt ben relacionat amb el poder, que actuava com a espia dels alemanys a canvi de grans sumes de diners. En estreta col·laboració amb el cap de l'espionatge alemany a la zona, el baró Ino von Rolland, Bravo Portillo dirigia un grup de policies corruptes que actuava igualment contra el moviment obrer, i no s'estava d'assassinar industrials que proveïen l'exèrcit francès, crims que després encolomaven als anarquistes. Després de passar per la fase de *la ciutat de les bombes* durant el decenni anterior, Barcelona havia entrat en l'època de *quan mataven pels carrers*, l'encertat títol d'una novel·la que Joan Oller publicaria el 1930.

Les proves eren tan evidents que el 20 de juny el jutge ordenà la detenció de Bravo Portillo i dos sequaços més, però seria escandalosament alliberat el 7 de desembre, per posar-se al servei del capità general i de la patronal, amb un grup de pistolers que seria conegut per la Banda Negra. Entre els seus membres, destacaria el suposat baró de Koenig, un estafador alemany anomenat Fritz Stallmann que esdevindria tristament famós per la seva agressivitat contra l'activisme obrer.

L'antiga estació de Provença del Ferrocarril de Sarrià, al carrer de Balmes. Com es pot observar, la gent havia de travessar les vies sense cap mena d'element de seguretat. /ANC. AUTOR: FGC/

LA VANGUARDIA, 8/6/1918

L'estiu de 1918

Els privilegiats de la temporada: l'enterramorts, l'apotecari, el metge, el capellà i *La Vanguardia*, que durant moltes setmanes publicà una gran quantitat d'esquelles mortuòries — fins a set pàgines senceres, en algunes ocasions —, una demostració que la passa de grip no discriminava per posició social. Fins i tot el rei Alfons XIII l'agafà! La vinyeta, signada per Corrons, fou publicada a *L'Esquella de la Torratxa*, el 18 de novembre de 1918: —*I després diran que no tenim un govern d'altura!... Vès quan a Espanya, ens havíem guanyat tan bé la vida?*

La plaça d'Espanya cap al 1918. Al davant, les cases que encara havien de ser enderrocades per deixar pas a les instal·lacions de l'exposició. /ANC. AUTOR: BRANGULÍ/

En el camp sindicalista, la CNT havia consolidat el seu ràpid creixement a Catalunya, on ja sumava setanta-tres mil afiliats, cinquanta-quatre mil dels quals a Barcelona. Calia, doncs, reorganitzar el sindicat anarquista per adaptar-lo a la nova fase i, amb aquest objectiu, entre el 28 de juny i l'1 de juliol tingué lloc el Primer Congrés de la Confederació Regional del Treball (CRT), la branca catalana de la CNT, que passaria a la història com a Congrés de Sants pel fet de celebrar-se a l'Ateneu Racionalista del carrer del Vallespir, en aquesta barriada barcelonina.

Durant les sessions, a proposta de Salvador Seguí, es crearen els sindicats únics que, per superar la dispersió gremial, passaven a reunir tots els oficis vinculats a un ram determinat, sistema que els proporcionaria major cohesió i facilitaria l'adopció d'estratègies de lluita. Altres dirigents anarcosindicalistes participants en el Congrés — com Àngel Pestaña, Joan Peiró o Martí Barrera — assolirien notorietat en el conflictiu futur immediat.

Aquell estiu de 1918 també tingué el seu moment festiu, el diumenge 7 de juliol, el dia designat per la junta de la futura exposició per mostrar a la ciutadania el progressos de les obres a la muntanya de Montjuïc. *Todo Barcelona se trasladó allí utilizando cuantos medios de locomoción podían emplearse* — descrigué *La Vanguardia* —. *La montaña y cuantas vías condu-*

cen á ella estaban materialmente atestadas de gente, una multitud que seria xifrada en dues-centes mil persones.

Hi hagué balls *regionals*, profusió de banderes i envelats, *puestos de refrescos y hasta bares montados al aire libre en toda regla*. Nou bandes de música, distribuïdes per diferents indrets, amenitzaren la jornada, juntament amb cobles i orquestres de tota espècie, balls i batalla de flors, amb gran nombre de *carrozas, automóviles y coches adornados con exquisito gusto, riqueza y originalidad*.

No hi hauria motius de celebració fins al 24 de setembre, una data condicionada aquell any per escaure's el setè centenari del descens de la marededeu de la Mercè, proclamada patrona de la ciutat. Desproveïda ja de les grans festes i lluminàries d'altres èpoques, la festa quedà reduïda a una jornada d'exaltació religiosa i, en aquesta ocasió, també monàrquica, per la presència de la infanta Isabel. Les cites principals foren l'ofici solemne a la Catedral i la posterior processó, que es desplaçà a la basílica de la Mercè i després, amb la imatge gòtica sota pal·li, recorregué la Rambla, la plaça de Catalunya i la Via Laietana amb gran ostentació. Encara sort que, ja de nit, el públic popular es pogué esplaiar amb les ballades de sardanes organitzades en diversos indrets de la ciutat.

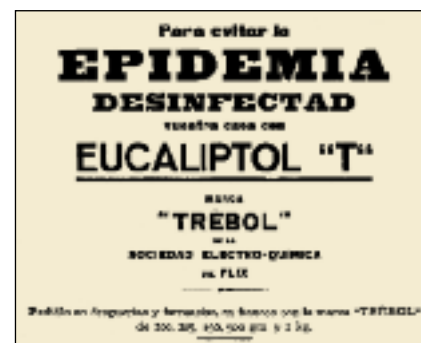

Processó de la Mercè, celebrada el 24 de setembre per commemorar el setè centenari de l'aparició llegendària de la marededeu.

/AFB. AUTOR: JOAN SERRA GRAUPERA/

Fi de la guerra i aspiracions autonòmiques

El de la Mercè fou l'últim acte protocol·lari al qual assistí el capità general García Mechado, substituït el 30 de setembre pel general Joaquín Milans del Bosch, i el 6 de novembre caigué el suposat govern d'*unitat nacional*, per la impossible convivència entre ministres de diferent filiació, especialment entre el liberal Santiago Alba i el regionalista Francesc Cambó.

LA VANGUARDIA, 29/10/1918

LA CIUTAT NEUTRAL

La plaça de Sant Jaume el 16 de novembre de 1918, durant l'acte de lliurament de les adhesions municipals a favor de l'autonomia de Catalunya. El dia anterior, la minoria republicana al Congrés havia demanat la concessió a la regió catalana de l'autonomia integral, amb una proposició presentada per Marcel·lí Domingo que no fou aprovada. Després vingué la proposta formulada per una comissió parlamentària, que el 28 de novembre es desplaçà a Madrid per lliurar el document. A la tornada, els diputats van ser rebuts multitudinàriament al baixador del passeig de Gràcia i, ja a la nit, es produïren manifestacions a la Rambla, dispersades amb contundència per la policia. El debat al Congrés s'inicià tot seguit, només per comprovar la gran hostilitat de gairebé tota la cambra, que no cessà de titllar de separatistes els defensors del projecte autonòmic. En aquestes condicions, el 12 de desembre els diputats catalans, tant els regionalistes com els republicans, abandonaren el Congrés. L'arribada dels diputats desfermà altre cop vives mostres d'adhesió, que s'incrementarien en dies posteriors. Després de la resposta dilatòria del 17 de desembre, els representants catalans, en vista del desequilibri de forces, renunciaren a integrar-se a una comissió d'estudi formada pel Govern, que hauria de dictaminar sobre les pretensions autonòmiques catalanes, en un procés de desencontre que s'estendria a l'any següent.

/ANC. AUTOR: JOAN ARTIGUES/

En aquest context, l'11 de novembre es produí l'esperada notícia de la fi de la guerra, que havia començat com a europea i s'havia estès fins a esdevenir mundial. Els alemanys, finalment, s'havien vist forçats a signar l'armistici. Havien guanyat les democràcies, els imperis s'havien col·lapsat i s'obria un nou horitzó per a les nacions petites, d'acord amb el principi d'autodeterminació dels pobles promogut pel president dels Estats Units, Woodrow Wilson.

La Lliga Regionalista, que pretenia representar el catalanisme en exclusiva, provà de rebaixar les expectatives amb una gran campanya a favor de l'autonomia. Els regionalistes disposaven d'una potent eina, la Mancomunitat, des de la qual realitzaren una enquesta entre els municipis catalans per comprovar-ne el grau d'adhesió. Amb el noranta-vuit per cent d'opinions favorables, el resultat fou aclaparador i motivà la creació d'una comissió formada per quatre republicans, dos regionalistes, dos carlins i un liberal per redactar un projecte d'Estatut d'Autonomia, que fou adreçat al nou home fort de Madrid, altre cop el comte de Romanones, el 29 de novembre.

La resposta governamental arribà el 17 de desembre, amb vagues promeses d'estudi del projecte que foren contestades per la Lliga amb un acte, celebrat el 16 de desembre al Teatre del Bosc, en el qual Francesc Cambó, ja fora del govern, pronuncià la seva famosa frase: *Monarquia? República? Catalunya!*

Es tractava, sobretot, de no definir-se.